

БИТКАТА ЗА СИГУРНОСТТА НА ЧЕРНО МОРЕ

Проф. д-р Нина Дюлгерова

В нашето задъхано ежедневие все по-често и под различна форма се повтаря като мантра геополитическото понятие „Черно море”. То се превръща в заклинание, в надежда и в цел, която обединява многобройните интереси и разнообразните участници. Много може да се спори дали това е част от сложна тактика, стратегически план или нечий сценарий, но е неоспорим факт, че през последните месеци проблемите на Черноморския регион все по-често и настойчиво очертават световните и регионалните акценти. Не без значение е и основният факт, който след 1 януари 2007 г. промени съществено геополитическата конфигурация в района. Приемането на България и Румъния в Европейския съюз е печелившият ход за Брюксел, който превърна Черно море в гранична зона на общността и обединяващо звено на оста Каспийско море - Черно море – Европа.

ЕС вече е част от черноморския пасианс, което му позволява да участва активно в новите предизвикателства на 21 хилядолетие. Интересът на Брюксел към тази зона не е случаен. През последните години динамиката в региона е обвързана с проблеми, които предопределят политическите, икономическите и стратегическите съюзи. Черноморският регион се превръща в своеобразен център, който обединява енергийните страхове, амбиции и планове, очертаващи конфигурации с различни времеви параметри и участници, но перманентно обвързани с идеята за/против Русия.

Това също не е случаен факт. Черно море обединява/разединява във времето и пространството държави като Русия, която е със специфични актуални приоритети, исторически връзки и форми на въздействие. Друг доказал своето стратегическо присъствие в региона е Турция, която владее ключа както от Европа към Азия, така и от Черно море към Средиземно; Не без значение за цялостната конфигурация в региона са Украйна, Молдова и южнокавказките държави (Грузия, Армения и Азербайджан), очертаващи новите граници на евроатлантическите планове и амбиции.

Познатата геополитическа карта през последните няколко години придоби нова форма и съдържание, определящи действията на познатите субекти. Енергетиката и сигурността, преминаваща през призмата на казуса Косово и „замразените” конфликти, очертават акцентите на Черно море.

Енергийните местонаходища и транспортните коридори се превръщат в крайъгълен камък на политическите преговори, дипломатическите договаряния и икономическите схеми. В тях активно присъства Русия с работещата енергийна система, която продължава да държи в респектираща нефтена, но най-вече газова, зависимост почти всички държави от Европейския съюз.

Черноморският регион, заедно с естествено прилежащия Каспийски басейн, разположени на два континента, с население от около 350 милиона души и с външнотърговски капацитет, надхвърлящ 300 милиарда щ.д., са втори след района на Персийския залив по значение източник на

енергоносители, като все повече се оформят като приоритетен транспортен коридор за пренос на енергия към ЕС. Черно море се очертава като един от районите на активно икономическо сътрудничество и конкуренция през XXI век.

В контекста на многобройните проекти за нефто- и газопроводи активно присъстват крайбрежните черноморски държави. Битката за Черно море преминава през призмата на тяхното участие в руска или европейска (подкрепяна от САЩ) схема за диверсификация на енергийните потоци. Това е от значение и за такива черноморски държави като Турция и България и за такива средиземноморски като Гърция, които през последните години търсят своето изгодно място в тези схеми. Шансовете на Истанбул за удовлетворяване на турските амбиции за енергиен медиатор нарастват с откриването на 18 ноември 2007 г. на първия гръцко-турски газопровод, свързващ двете страни. Това е първото трасе за доставка на каспийски природен газ за Европа, заобикалящо Русия и Близкия изток. Неслучайно турският премиер Ердоган заявява, че това е още една крачка към превръщането на Турция в транзитен център между Азия и Европа.

Присъствието на американския министър на енергетиката Самюел Бодман и на президента на Азербайджан Илхам Алиев на церемонията на откриването на газопровода е сериозно доказателство за значението му като част от плана за новите диверсификационни енергийни пътища на ЕС и САЩ. Бодман също подчертава, че „този уникален проект е първата връзка между Азербайджан и каспийските газови доставчици от Централна Азия с европейските потребители“.

Този нов енергиен коридор се вписва успешно в набралата скорост в политически, експертен и финансов аспект последна инициатива на Европейската комисия за нова европейска политика за сътрудничество в сферите на търговията и сигурността между Черноморските държави, известна като „Синергия на Черно море“. Фактът, че заключителния етап от триетапната среща на експертно, политическо и дипломатическо ниво се проведе в София, е показателен за мястото и ролята на България в плановете на Брюксел за утвърждаването на Общността в Черноморския басейн. Неоспоримо доказателство в тази посока е и откриването на офис на Европейския съвет по външна политика в българската столица.

Този акт е обвързан с друг важен за Черноморския регион процес – Косовския казус. След успешните за Демократическата партия на бившия военен командир на Армията за освобождение на Косово Хачим Тачи парламентарни избори в областта решаването на съдбата на нейния статут концентрира вниманието на глобалните и регионалните субекти. През последните години казусът Косово се превърна в своеобразен филтър за поредното глобално противопоставяне САЩ-Русия. Неуспешните досега опити чрез плана на Марти Ахтисаари, чрез различните варианти на тристранната контактна група САЩ-ЕС-Русия да решат косовския статус изправя Балканите и Европа пред една непредсказуема след 10 декември ситуация. Непримириемостта на Косово, подкрепяно от САЩ, и на Сърбия,

подкрепяна от Русия, засилват напрежението и увеличават неизвестните. От Брюксел вече признаха, че нямат план и механизми, с които да контролират независимо Косово, чиято агресивна енергия е много повече от съзидателната и конструктивната. Неотстъпчивостта на Белград също не дава шансове за някакво компромисно решение на този въпрос. Едва ли широката автономия (сръбското предложение) ще надделее над косовското искане за независимост на областта. Познати сценарии с десетгодишна давност.

Неслучайно и председателят на Европейския съвет по външна политика (ЕСВП) Марк Леонард заявява, че всичко, което сега Европа ще поеме по отношение на Косово, е изключително значимо и важно, с оглед бъдещото спокойствие на континента. Косовският казус е идентичен с подобни конфесионални и етнически проблеми, които съпътстват формирането на държавните процеси в постсъветското пространство. Феноменът „замразени“ конфликти, очертава районите на относително контролирана нестабилност в европейската и кавказката част на бившия Съветски съюз. Приднестровието, Абхазия, Южна Осетия и Нагорни Карабах са горещите точки на политически планове, дипломатически демаршове и експертни проекции, които очакват своето развитие.

Те също са част от черноморските измерения. Този период на стагнация, който продължава повече от десетилетие, едва ли е печелившият модел, който удовлетворява както т.нар. „непризнати държави“, така и техните принципали. Не е ясно доколко решаването на Косовския статут ще активизира процесите в тези райони? Историята е доказала, че както на Балканите, така и в Южен Кавказ, териториалните, конфесионалните и етническите въпроси се решават с оръжие и много жертви. Доколко диалогичността и желанието за конструктивно сътрудничество са част от съвременните европейски и кавказки общества ще покаже бъдещето?

В бъдещето остават и отговорите на въпросите, свързани с енергийните планове и стратегии на ЕС, Русия, черноморските държави. Остава и надеждата, че тяхното осъществяване ще бъде свързано със съобразяването с екологичните опасности и социално-икономическите тежнени на обществата, обитаващи Черноморския регион.